

Максимова А.В.

УДК 311.3(477)

МЕТОД ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ ЗАЛІЗОРУДНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Наведено результати досліджень оцінювання економічного стану вітчизняних залізрудних підприємств. Проаналізовано фактори, що впливають на ефективність оцінювання економічного стану підприємства: правові, організаційні, інформаційно-освітні, методологічні та економічні засади. Запропонована обґрунтована методика оцінювання економічного стану підприємства, яка передбачає: формування бази факторної системи чинників впливу на економічний стан; розрахунок інтегрального показника для оцінювання економічного стану. Отриманий інтегральний показник дозволить оцінити економічний стан залізрудних підприємств з визначенням стану стадії життєвого циклу і прогнозувати очікуваний рівень на наступний період; забезпечити швидкість і наочність отримання оцінки зміни економічного стану підприємства за рахунок відсутності додаткових розрахунків при підготовці початкової інформації; дослідити залежності зміни вибраних чинників. Можливості отриманого інтегрального показника не обмежуються визначенням його рівня на певний момент часу, визначенням стадії розвитку і складанням прогнозу на наступний період. За його допомогою можливо ефективно планувати діяльність підприємства, а змінюючи показники факторної системи, заздалегідь оцінювати, як вони вплинуть на діяльність підприємства.

Ключові слова: електроспоживання, залізрудне виробництво, інтегральний показник, життєвий цикл, факторний простір, кореляційно-регресійний аналіз.

Аннотация. Приведены результаты исследований по оценке экономического состояния отечественных железорудных шахт. Проанализированы факторы, которые влияют на эффективность оценивания экономического состояния предприятия: правовые, организационные, информационно-образовательные, методологические, экономические. Предложена обоснованная методика оценки экономического состояния железорудных производств, которая предусматривает: формирование базы факторной системы влияния на экономическое состояние; расчет интегрального показателя для оценки экономического состояния. Полученный интегральный показатель позволит оценить экономическое состояние железорудных предприятий с определением жизненного цикла и прогнозировать ожидаемый уровень на последующий период; обеспечить скорость и наглядность получения оценки изменения экономического состояния предприятий за счет отсутствия дополнительных расчетов в ходе подготовки начальной информации; исследовать зависимости изменения выбранных факторов. Возможности полученного интегрального показателя не ограничиваются определением его уровня на определенный момент времени, определением стадии развития и составлением прогноза на следующий период. С его помощью возможно эффективно планировать деятельность предприятия, а изменяя показатели факторной системы, заранее оценивать, как они повлияют на деятельность предприятия.

Ключевые слова: электропотребление, железорудное производство, интегральный показатель, жизненный цикл, факторное пространство, корреляционно-регрессионный анализ.

Summary. The results of the researches in the evaluation of the economic state of domestic iron-ore mines are given in the article. The author analyses the factors which influence the efficiency of the evaluation of the economic state of an enterprise: legal, organizational, information-educational, methodological, economic. The article offers reasonable methodology of the estimation of the economic state of iron-ore productions, which provides: the forming of the base of the factor system of influence on the economic state; the calculation of the integral index for the estimation of the economic state. The received integral index will allow to estimate the economic state of iron-ore enterprises with the determination of a life cycle and forecast the expected level at a later stage; to provide the speed and evidentness of receiving of the estimation of the change of the economic state of enterprises due to absence of additional calculations during the preparation of initial information; to research the dependence of the change of the chosen factors. The possibilities of the received integral index are not limited to determination of its level at the certain moment of time, determination of the stage of development and drawing up prognosis for a further period. With its help it's possible to plan the work of an enterprise effectively, and changing the indexes of the factor system, to estimate beforehand, how they will influence the work of an enterprise.

Keywords: electricity consumption, the production of iron, the integral index, the life cycle, x-space, correlation and regression analysis.

Вступ. Ринкові відносини викликають постійні зміни навколишнього середовища, появу нових виробників, зміну попиту і пропозиції, конкуренцію між виробниками продукції, коливання цін тощо. Ці фактори впливають на стратегію і тактику розвитку підприємства і насамперед на його економічний стан. Отже, для підтримання позицій на ринку підприємство постійно повинно оцінювати своє економічне становище. Аналіз економічного стану та його планування на майбутнє дає можливість визначити, чи достатньо коштів для погашення заборгованості, чи платоспроможне підприємство, чи не загрожує йому банкрутство. Залізрудна промисловість України є основним джерелом поповнення валютних запасів держави [1-3]. На сучасному етапі розвитку економіки, Криворізький регіон посідає важливе місце серед промислових регіонів України. Значна кількість продукції, яка випускається підприємствами регіону, експортується за межі країни, що створює беззаперечний авторитет України на світовому ринку. Основою промислового сектору Криворізького регіону є підприємства гірничорудного комплексу.

Економічний стан підприємств є основою ефективного конкурентоспроможного розвитку Криворіжжя. Економічний стан гірничорудних підприємств потребує постійного моніторингу з метою здійснення ефективного управління. Всебічний моніторинг економічного стану підприємства дозволяє провести

типологію для виявлення слабких місць виробництва та своєчасного реагування на зовнішні та внутрішні виклики.

Проблема та її зв'язок з науковими та прикладними задачами. Проведення економічного моніторингу Криворізького регіону передбачає перш за все дослідження економічного стану залізрудних підприємств на 2010 - 2011 рік. Комплексний аналіз економічного стану дає змогу охарактеризувати показники економічного моніторингу.

Звичайно, для проведення оцінки економічного стану, перш за все, необхідно звертати увагу на особливості діяльності підприємства чи спеціалізації регіону. Так, індекс промислової продукції області у грудні 2012р. проти листопада склав 103,7%, проти грудня 2011 р. - 99,7%. Підсумком роботи промисловості регіону за 2012 р. стало зростання рівня виробництва продукції відносно попереднього року (індекс - 104,9%).

Широко відомі у світі моделі (наприклад, Альтмана, Бесрмана, тощо) непридатні для вітчизняних умов господарювання, оскільки їх розроблено з використанням вибірових сукупностей підприємств інших країн, а тому враховані параметри істотно відрізняються від вітчизняних. Фактори, які на думку зарубіжних експертів, найбільше впливають на діяльність підприємств, не так активно впливають на економічний стан гірничорудних підприємств. Ще одним недоліком існуючих оцінок є той факт, що усі вони визначають фінансовий стан підприємств та можливість їхнього банкрутства, але не враховують вплив виробничих факторів. В наукових дослідженнях з питань економічного моніторингу певна увага приділялась загальним питанням здійснення контролю (О.Ф. Андрійко, Р.А. Каложний, Н.Р. Нижник, В.М. Попович та інші) та фінансового (економічного) контролю (Л.К. Воронова, Л.А. Савченко, О.П. Орлюк, П.С. Пацурківський та інші). Треба відмітити, що існуючі оцінки не враховують ті фактори, які безпосередньо важливі для залізрудних підприємств Криворізького регіону. На жаль практично відсутні і дієві сучасні наукові дослідження в цьому напрямку для даних видів підприємств.

Мета досліджень. Оцінювання економічного стану підприємства для якісного прийняття рішень на підприємствах залізрудної промисловості.

Викладення матеріалу та результати досліджень. Ефективне вирішення проблеми щодо якісної оцінки економічного стану підприємства залежить від обсягу отриманої та обробленої інформації щодо діяльності конкретного залізрудного комбінату. Водночас значна кількість вихідних даних, збільшує розмірність задачі та створює труднощі щодо оперативних розрахунків та якісного прийняття рішень.

Базові принципи оцінки полягають у використанні методів моделювання процесів інструментаріями математичної статистики [6]:

- виявлення значущих інформативних факторів найбільше точно може бути встановлено при системному підході етапного одержання експертних оцінок [6 - 10];
- визначення форми проведення опитування (по анкетах, анонімно);
- формування експертної групи, у яку входять фахівці-економісти гірничодобувних підприємств. Оскільки результативність опитування буде залежати від їхньої компетентності;
- формування правил і порядку роботи експертної групи, заснованих на принципах системи експертних оцінок, при дотриманні повної інформованості експерта про результати оцінок, зроблених іншими експертами, незалежності кожного експерта при обробці результатів анкет опитувань і збереження анонімності оцінок.

Все різноманіття факторів, що впливають на ефективність оцінювання економічного стану підприємства розділимо на ряд характерних груп по основним для них факторам: правові, організаційні, інформаційно-освітні, методологічні та економічні засади.

1. Правові засади, пов'язані з недостатнім забезпеченням нормативно - правової бази контролюючих державних органів в роботі підприємств, в т.ч. комбінатів, відсутністю обґрунтованих правових санкцій за порушення, відсутністю нормативно-правових актів щодо стимулювання підприємств у разі виконання норм питомих витрат та запропонування їм пільг різного призначення. Прийняття цілої низки нормативно законодавчих актів, регулюючих відносини у сфері взаємовідносин з контролюючими органами на місцевому, галузевому та державному рівнях, не сприяло суттєвому пожеввленню процесів економічного зростання в країні.

2. Організаційні засади, в основному, пов'язані з відсутністю уніфікованої системи документообігу.

3. Інформаційно-освітні засади, пов'язані з недостатнім рівнем освіченості працівників гірничодобувних комбінатів про можливості використання внутрішніх резервів підприємства, недостатнє інформаційне забезпечення.

4. Економічні засади, пов'язані з нестабільною системою ціноутворення на енергоносії в країні та слабким матеріальним стимулюванням відповідних фахівців підприємства, відсутністю системи виявлення та використання резервів (аналіз, планування, моніторинг), створення внутрішньогосподарських фондів енергозбереження.

5. Методологічні засади, пов'язані з використанням спрощеної методики визначення оцінки можливого банкрутства для гірничодобувних комбінатів, що може призвести до неточних результатів оцінювання економічного стану. Розрахункові формули наводяться лише у загальному вигляді та не завжди використовуються у подальшому виконанні практичних розрахунків.

Експертиза проводилася по спеціально розробленій опитувальній анкеті, у яку на підставі теоретичного аналізу включені 20 інформативних факторів. До експертної групи були залучені відповідні фахівці. Отримання в результаті анкетного опитування інформації залежить великою мірою від якості складених

анкет, організації та проведенні опитування. Виходячи з цього при складанні анкет слід керуватись такими правилами:

- включати в опитування всі або хоча б основні фактори, що впливають на досліджувану результативну ознаку;
- вживати назви факторів тільки загальноприйняті для досліджуваного процесу;
- за можливістю вказувати для факторів інтервали;
- анкети складати невеликими за розміром, лаконічними та такими, що не потребують багато часу на їх читання та заповнення;
- питання в анкеті формувати чітко не припускати двоякого тлумачення;
- опитувати таких фахівців (експертів), які чітко уявляють собі досліджуваний процес;
- до опитування залучати фахівців різних споріднених спеціальностей;
- опитування проводити так, щоб забезпечити незалежність думки опитуваного фахівця;
- кількість опитуваних фахівців повинна значно перевищувати кількість факторів, включених у дослідження.

При заповненні анкет застосовують метод апріорного ранжирування, який потребує розміщення факторів у порядку зменшення ступеня її впливу на результативний показник.

Підготовлені анкети вручають фахівцям для заповнення. Результати зводять у табл. 1.

Таблиця 1. Результати анкетування

Експерти	Ранги факторів, включених в опитування				
	X_1	X_2	X_3	X_n

Цифри у стовпці «ранги» повинні відповідати місцю (номеру), відведеному вами даному фактору (число «1» приписується найзначнішому за впливом фактору и т.д.). Якщо Ви вважаєте, що ступінь впливу кількох факторів однаковий, то їм надається однаковий номер-ранг.

Попередній економічний аналіз повинен довести, що між ознаками, які обрані для дослідження, існує причинний зв'язок.

Аналіз експертних оцінок було проведено із застосуванням методу парних порівнянь, в результаті якого отримали ранжування впливу досліджуваних, характеристик для поставленої задачі. Порівняння здійснювалось трьома ступенями вагомості характеристик: більш впливова, менш впливова та рівно значимі, з відповідною символікою та кількісним видом: “>” - 1,5; “<” - 1,5, “=” - 1. Пріоритет характеристики визначався за формулою:

$$k_{pr} = \frac{\sum_{i=1}^{m-1} k_i}{n \cdot (n-1)}, \quad (1)$$

де $\sum_{i=1}^{m-1} k_i$ - сума середньої кількісної оцінки порівняння фактів експертами;

n - кількість порівняльних характеристик.

В табл.2. представлені зведені дані порівняльного аналізу характеристик експертами.

За результатами експертних оцінок найбільш вагомими факторами впливу на ефективність системи нормування питомих втрат енергетичних ресурсів для гірничодобувних комбінатів стали: економічний фактор, правові засади та методологічне забезпечення.

Таблиця 2. Пріоритет характеристик

	F1	F2	F3	F4	F5	Сума	Визначення пріоритету	Пріоритет характеристики
F1	-	1,1	1	0,9	0,9	39,9	0,195	2
F2	0,9	-	1,3	1,1	0,8	33,3	0,165	4
F3	1	0,7	-	0,9	0,5	31,1	0,155	5
F4	1,1	0,9	1,1	-	0,8	39,9	0,195	3
F5	1,1	1,2	1,5	1,2	-	43,1	0,25	1

де: F1- правові засади; F2- організаційні засади; F3-інформаційно - освітні засади; F4 - методологічні засади; F5-економічні засади; сума - сума середньої кількісної оцінки порівняння фактів експертами; визначення пріоритету - пріоритетні характеристики, визначаються за формулою (1).

Останнім часом в літературі [6 - 7] висловлюється думка про те, що при визначенні інтегральних показників, щодо обґрунтування оцінки економічного стану необхідно використовувати абсолютні показники діяльності підприємства: обсяг виробництва і реалізації продукції, витрати, прибуток, активи тощо. Але абсолютних показників, так само як і відносних, дуже багато, тому при формуванні факторної системи можна керуватися, на наш погляд, наступними принципами:

- обмеженість числа показників у факторній моделі;
- багатофункціональність чинників повинна компенсувати їх невелике число;
- динамізм, який дозволить оцінити ситуацію в русі;

- запобігливість, оскільки показники повинні сигналізувати про виникнення критичних ситуацій;
- співставленість чинників.

При розробці інтегрального показника для оцінки економічного стану необхідно враховувати наступні умови:

1. Недостатність початкової інформації. Для визначення оцінки економічного стану потрібна інформація про різноманітні показники діяльності. При цьому необхідно проводити облік витрат, збирати інформацію про фінансові потоки, трудові і матеріальні ресурси, облік робочого часу, тощо. Проте, як правило, облік відповідних показників на підприємстві поставлений недостатньо і багато хто складає тільки необхідну звітність. Тому для використання пропонованого нами інтегрального показника для управління енергопостачанням підприємства необхідно розробити не тільки методики його розрахунку, але і запропонувати відповідну базу для підготовки початкової інформації.
2. Необхідність повноти вивчення економічного стану, на яке впливають всі показники виробничої діяльності підприємства, тобто вивчення протягом всього життєвого циклу підприємства.
3. Облік взаємопов'язаності показників між собою. При вивченні економічного стану всі показники, що його характеризують, пов'язані між собою і витікають один з одного виходячи з принципів їх формування.
4. Однакова спрямованість дії. Для коректного розрахунку інтегрального показника економічного стану в набір чинників не включаються показники, що роблять на нього негативний вплив. Вплив таких чинників враховується за допомогою інших показників діяльності підприємства, через які вони виражаються.

Ступінь взаємопов'язаності чинників між собою можна оцінити за допомогою кореляційно-регресійного аналізу, на підставі якого вибрати такі показники, які є ключовими, а всі останні можна виразити через них. Суть методу кореляційно-регресійного аналізу розглянута у багатьох фахівців [7 - 8] і полягає в наступному:

1. Визначається результуючий показник і чинники, що на нього впливають. До факторних ознак може бути віднесений набір змінних, які міняються в деяких межах. Математична формула, яка виражає реальні зв'язки між аналізованими чинниками.
2. Проводиться кореляційний аналіз, в процесі якого встановлюється наявність зв'язку між чинником і результуючим показником, а також оцінюється тіснота даного зв'язку. В цьому випадку основою вимірювання зв'язків є матриця парних коефіцієнтів кореляції. На основі матриці можна судити про тісноту зв'язку чинників з результативною ознакою і між собою. Після проведення кореляційного аналізу у факторну модель включаються ті показники, які мають найбільш тісний зв'язок з результуючим показником і найменш тісний між собою.
3. Проводиться регресійний аналіз для визначення виду залежності між чинниками і результуючим показником. При цьому передбачається, що незалежні чинники є не випадковими величинами; а результуючий показник має постійну, незалежну від чинників дисперсію і стандартне відхилення. Проста лінійна регресійна модель, що пов'язує між собою результуючий параметр Y і деякий незалежний чинник X , виглядає таким чином:

$$Y(X) = a + b(X) \quad (2)$$

Прямолінійне рівняння регресії показує рівномірну зміну результативної ознаки із збільшенням факторної. Коефіцієнт регресії a є основним показником в рівнянні регресії. Він показує, на скільки одиниць в середньому змінюється результативна ознака Y із зміною на одну одиницю факторної ознаки X . Для знаходження чисельного значення коефіцієнта регресії і вільного члена застосовується метод найменших квадратів [6].

- 4 Часто зв'язок між показниками може бути описаний не як прямолінійний, а як криволінійний. Дані про значення показників за допомогою комп'ютерних програм, заснованих на сучасних статистичних методах, піддаються аналітичній обробці: 1) для того, щоб визначити, чи є даний зв'язок криволінійним або прямолінійним; 2) для оцінки параметрів криволінійної залежності. Після того, як оцінки параметрів залежності найбільш відповідного типу знайдені, їх можна використовувати для прогнозування перспективного рівня показника по заданому прогнозованому значенню обсягу реалізації.
- 5 Відбувається перевірка моделі на адекватність. В процесі такої перевірки або підтверджується, або не відповідає розробленій моделі реальному процесу. Для цілей перевірки моделі на адекватність розроблено декілька методів (вони називаються критеріями згоди, наприклад, критерій Ст'юдента, критерій Фішера тощо) [9,10].

При адаптації приведенного методу до дослідження оцінки економічного стану підприємства необхідно відзначити, що завданням проведення кореляційно-регресійного аналізу є формування факторної моделі, на підставі якої ми визначимо інтегральний показник для оцінки економічного стану.

Застосування інтегрального показника, дозволить вирішити проблему множинності показників і їх співвідношення. При цьому він дозволить проводити визначення рівня економічного стану, стадії життєвого циклу розвитку підприємства і здійснювати прогнозування зміни його рівня до і після проведення реінжинірингу.

Пропонується здійснювати оцінку економічного стану підприємства за наступними кроками.

1. Формування бази факторної системи чинників впливу на економічний стан.
2. Розрахунок інтегрального показника.
3. Вимірювання рівня економічного стану, оцінювання його відповідності життєвому циклу на основі інтегрального показника.

Кожен крок містить ряд послідовних дій, які реалізують побудову інтегрального показника

1 крок. Проведення моніторингу економічного стану підприємства на основі економічного аналізу з урахуванням життєвого циклу підприємства. Мета даного аналізу - оцінити фінансові ресурси підприємства. Економічний аналіз дозволить оцінити здатність підприємства досягти певного рівня ефективного використання ресурсів і визначити зовнішні і внутрішні чинники, що впливають на економічний стан підприємства, прогнозувати зміни відповідних показників підприємства.

2 крок. Формування факторної системи і облікової бази для розрахунку інтегрального показника. Для підготовки початкової інформації формується облікова база, яка дозволяє враховувати впливові чинники.

3 крок. Розрахунок інтегрального показника для оцінки економічного стану підприємства. Інтегральний показник - число, що дозволяє оцінити рівень економічного стану при обліку всіх основних показників діяльності підприємства. Зміна інтегральних показників в часі дозволяє визначити динаміку зміни економічного стану підприємства.

Розрахунок інтегрального показника є найважливішим етапом. При його проведенні можна задати наступну послідовність операцій.

Набір виявлених показників розглядається як багатовимірний простір. Зміна параметрів з часом характеризує траєкторію руху системи в даному п'ятимірному просторі, тобто траєкторію зміни економічного стану підприємства.

Якщо припустити, що в процесі еволюції траєкторії зміни параметрів можуть заповнювати весь простір, тоді в кожній точці траєкторії обчислюється її похідна за часом (аналог темпу зростання), отже, маємо векторний простір. При цьому в просторі траєкторії можуть бути трьох типів:

- що розходяться - коли в процесі еволюції траєкторії все далі віддалятимуться від початкової точки, що відповідає стійкому економічному стану підприємства;
- граничний цикл (траєкторія беззбиткової) - коли в процесі еволюції система повертається в початковий стан, що відповідає мінливому економічному стану;
- що сходяться - коли в процесі еволюції система наближається до початкової точки, що відповідає стійкому економічному стану підприємства.

Траєкторія, що розходиться, буде в тому випадку, якщо в досліджуваній точці векторного поля є джерело, за рахунок якого відбувається його розбіжність. Якщо джерело відсутнє, то траєкторія буде сходиться.

Динамічна характеристика економічного стану підприємства за рахунок всіх чинників визначається за допомогою єдиного рівняння, утворювального вектор стану системи W :

$$W_i = \sum_i (a_{ij})^2 \quad (3)$$

Даний вектор характеризує систему в i -ом стані, j -ий момент часу, тобто він характеризує систему як ціле за вказаний період часу. При цьому він є «динамічною» характеристикою системи у вказаний період часу.

Знаходження похідної по рівнянню полінома визначає динамічний рівень ефективного управління енергопостачання підприємства по вибраних чинниках:

$$Div(t) = \sum_{n=1}^k W_n n t^{n-1} \quad (4)$$

При цьому перевагою запропонованого методу є відсутність строго нормативного значення. При вирішенні практичних задач конкретне число рівня стійкості системи не є значимим, а цікава загальна динаміка. При цьому нормальний рівень стійкості для кожного підприємства свій і пристосований до умов його функціонування.

Висновки. Отриманий інтегральний показник дозволяє: оцінювати економічний стан залізрудних підприємств з визначенням стану стадії життєвого циклу і прогнозувати очікуваний рівень на наступний період; забезпечити швидкість і наочність отримання оцінки зміни економічного стану підприємства за рахунок відсутності додаткових розрахунків при підготовці початкової інформації; дослідження залежності зміни вибраних чинників один від одного.

Можливості отриманого інтегрального показника не обмежуються визначенням його рівнем на певний момент часу, визначенням стадії розвитку і складанням прогнозу на наступний період. За допомогою його можливо ефективно планувати діяльність підприємства, а змінюючи показники факторної системи, заздалегідь оцінювати, як це вплине на діяльність підприємства в цілому.

Источники и литература:

1. Шидловський А.К. Енергетичні ресурси та потоки / А. К. Шидловський, Ю. О. Віхорев, В. О. Гінайло та ін. - К.: УЕЗ, 2003. - 472с.
2. Основні параметри енергозабезпечення національної економіки на період до 2020 року. - К.: Вид. Ін-ту електродинаміки НАН України, 2011. - 275 с.
3. Бабец Е. К. Сборник технико-экономических показателей горнодобывающих предприятий Украины в 2009 - 2010 гг. / Е. К. Бабец, Л. А. Штанько, В. А. Салганик - Кривой Рог: Видавничий дім, 2011 - 329 с.
4. Азарян А. А. Комплекс ресурсо - і енергозберігаючих геотехнологій видобутку та переробки мінеральної сировини, технічних засобів їх моніторингу із системою управління і оптимізації гірничорудних виробництв / А. А. Азарян, Ю. Г. Вілкул, Ю. П. Капленко, Ф. І. Караманиц, В. О.

- Колосов, В. С. Моркун, П. І. Пілов, В. Д. Сидоренко, А. Г. Темченко, П. Й. Федоренко - Кривий Ріг: Мінерал, 2006. - 219 с.
5. Самойлович И. С. Электроэнергетика карьеров с циклично -поточной технологией / И. С. Самойлович, О. Н. Синчук, Н. В. Панасенко, В. В.Ксендзов; Под. ред. О.Н. Синчука. К.:АДЕФ - Украина, 2000. - 209с.
 6. Гаек Я. Теория ранговых критериев. / Я. Гаек, З. Шидак - М.: Наука, 1971. - 375 с.
 7. Уилкс С. Математическая статистика / С. Уилкс - М.: Наука, 1967. - 285 с.
 8. Айвазян С. А. Прикладная статистика и основы эконометрии / С. А. Айвазян, В. С.Мхитарян - М.:ЮНИТИ, 1998. - 1022 с.
 9. Anderson T. W. Rubin H. statistical inferences in factor analysis. Proc. 3 Berkeley Symp Math. Statist. and Propab. - Univ. Calif. Press, 1966. Pp. 11-56.
 10. Berndt E. R. The practice of econometrics. Classic and contemporary. Adisson-Wesley Publishing Company. Readidg-Massachusetts-Menlo Parc-California, 1990.

Максимюк М.Н.

УДК 338.48

ИНТЕРНЕТ - МАРКЕТИНГ ДЕЛОВОГО ТУРИЗМА В КРЫМУ

***Аннотация.** В статье выделены характеристики при выборе места съездов и конференций с точки зрения организаторов; изучен состав комплекса интернет-маркетинга средств размещения; даны рекомендации по его совершенствованию: детализация информации относительно «Внутренних конференц-залов»; специальный телефонный номер для организаторов встреч; заказ обратного звонка; скидки на аренду конференц-зала или бесплатная аренда при количестве проживающих участников от «один бесплатный дополнительный номер организаторам на каждые гостиничных мест»; упрощение процедуры регистрации.*

***Ключевые слова:** деловой туризм, интернет-маркетинг, архитектор встреч*

***Анотація.** У статті виділені характеристики при виборі місця з'їздів і конференцій з погляду організаторів; вивчен склад комплексу інтернет-маркетингу засобів розміщення; надано рекомендації з його вдосконалювання: деталізація інформації відносно «Внутрішніх конференц-залів»; спеціальний телефонний номер для організаторів зустрічей; замовлення зворотного дзвінка; знижки на оренду конференц-залу або безкоштовна оренда при кількості проживаючих учасників від; «один безкоштовний додатковий номер організаторам на кожен готельних місць»; спрощення процедури реєстрації.*

***Ключові слова:** діловий туризм, інтернет-маркетинг, архітектор зустрічей*

***Summary.** Characteristics for choice of congress places and conferences from the manager's point of view are marked out in the article: "premises for conducting of conferences, price, quality of food and drinks, rooms, additional services, payment procedure, registration during participants' arrival and departure, employees charges, area for exhibition organization and past experience". Accommodation Internet marketing complex content was studied: "service, price, distribution, communication, payment, sale's promotion, management of relations with customers, internet technology (web site main characteristics)."*

Internet marketing has rather moderate price and allows: to provide flexible accommodation pricing policy, individual approach to client and to raise awareness of potential clients, to provide possibility of distant contact. Recommendations for its improvement are given: information detailing concerning "inside conference hall"; special phone number for reception managers, call back order, discounts on conference hall rent or free rent by quantity of resident participants more than ; "one free additional number for managers for each hotel accommodation"; simplification of "registration during participants' arrival and departure" procedure.

***Keywords:** business tourism, Internet Marketing, Meeting Architect*

В условиях роста конкуренции в туризме и сохранении существующих рамок традиционного курортного сезона деловой туризм позволяет увеличить загрузку номерного фонда как во время «высокого сезона», так и вне его, а также повысить финансовые результаты средств размещения и обеспечить дополнительную занятость в период межсезонья. Внедрение интернет-технологий позволяет повысить конкурентоспособность турпродукта.

Различные аспекты маркетинга в туризме освещаются в работах многих зарубежных и отечественных авторов. Вопросам интернет-маркетинга посвящены работы Котлера Ф., Хенсона В., Хартмана А., Эймор Д., Литовченко И., Успенского И. и др. Работы Мартового А. посвящены стратегии и модели интернет-маркетинга в туризме [1]. Туватова В. занималась использованием интернет-технологий в маркетинге туризма [2]. Баранова Т. уделяла внимание использованию интернет-инструментов при формировании маркетинговой системы дестинации. Однако вопросам интернет-маркетинга делового туризма не уделено надлежащего внимания.

Целью исследования является разработка рекомендаций по совершенствованию модели интернет-маркетинга делового туризма в Крыму.

Для достижения поставленной цели планируется решить ряд задач: выделить важные характеристики при выборе места съездов и конференций с точки зрения организаторов; изучить состав комплекса интернет-маркетинга средств размещения; дать рекомендации по его совершенствованию с учетом специфики делового туризма.

Деловой туризм состоит из: корпоративных бизнес-путешествий (corporate travel industry) и индустрии встреч (MICE). Последняя включает в себя: встречи (Meetings); инсентив, поощрительные поездки (Incentives); конференции (Conferences); выставки (Exhibitions). Бизнес-путешествия привязаны к деловым